

УДК 329.8(497.11)“2004/2012“

DOI: <https://doi.org/10.22182/pr.5912019.7>

Оригинални научни рад

Никола Младеновић

Институт за политичке студије, Београд

ПОЛИТИЧКЕ СТРАНКЕ И ПРОСТОРНА КОНВЕРГЕНЦИЈА: ТЕОРИЈА И СЛУЧАЈ СРБИЈЕ

Сажетак

Аутор анализира позиционирање најважнијих странака у Србији, у периоду од 2004. до 2012. године. Он анализира да ли су странке конвергирале ка медијани. Досадашња литература која потиче из приступа теорије рационалног избора не нуди јасан закључак какво позиционирање странака треба очекивати, нарочито у вишестраначким системима. Да ли за њих важи да велике странке теже медијани као у двостраначким системима? Чланак се користи просторном метафором страначког надметања и квалитативном анализом језика политичара. Основни закључак до којег аутор долази јесте да су ДС, ДСС, странке које су формирале владе, као и СРС, уз новонастали СНС, у начелу тежиле да се приближе политичком центру, или да му се врате. Међутим, странке нису увек биле слободне да заузимају позиције које би преферирале. У појединим тренуцима посматраног периода на њихове позиције су утицале акције ЕУ, која их је одвлачила од центра.

Кључне речи: Политичке странке, српска политика, просторно такмичење, рационални избор, ЕУ, политика условљавања, Косово.

Аутор анализира позиционирање најважнијих странака у Србији, у периоду од 2004. до 2012. године. Основни проблем којим се бави је да ли се за њих може установити да су конвергирале ка медијани, у складу са познатим предвиђањима из литературе? У досадашњој литератури која је инспирисана приступом рационалног избора доминира анализа случаја двостаначког надметања. Међутим, емпиријски налази проблематизују њене досадашње закључке. Додатно, још мање је истражено какав се исход страначког надметања може очекивати у случајевима вишестраначког надметања. Ово је разлог зашто се анализира случај Србије. Основни проблем који чланак истражује је да ли се за велике странке које претендују на власт у вишестраначким системима може тврдити да се позиционирају као странке у двостраначким системима? Ово ефективно значи да треба да конвергирају ка медијани и личе једна на другу.

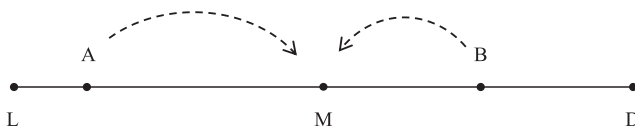
Чланак се ослања на литературу која потиче из теорије рационалног избора и анализира позиционирање странака. Ово значи да се о странкама може мислити као да су рационални актери који калкулишу очекиваним користима и теже да увећају очекивани број гласова. Политика која тежи увећавању гласова повећава и шансе да оне дођу или остану на власти. Такође, анализа странака почива на замисли да се о њиховим политикама може мислити као да су просторно распоређене на димензији политике. Променом политика оне се померају и на димензији. Даље, анализа ће почивати на квалитативној анализи језика политичара. Узор за овакав метод представља извештај број радова у литератури. Закључак до којег аутор долази је да су истраживане странке у начелу тежиле да се помере ка политичком центру или да у њему остану. У случају Србије ово је значило да заступају и проевропску и прокосовску политику. Међутим, овај закључак је додатно проблематизован. Странке нису биле увек слободне да заузимају префериране позиције. На њих је утицала политика ЕУ, која је својим акцијама фактички приморавала актере у Србији да се удаље од центра.

Чланак је организован на следећи начин. Први одељак ће сагледати досадашњу литературу и представити неке од проблема у њој. Следећи одељак ће представити димензију политике у Србији у односу на коју се анализира позиционирање странака. Након овога, одељци ће редом анализирати промене позиција ДС–а, ДСС–а и СРС–а. Коначно, чланак ће се завршити одељком који садржи закључак и дискусију.

1. ДОСАДАШЊА ЛИТЕРАТУРА И ПРОБЛЕМ

Најзначајније дело које је поставило темеље просторној анализи политике представља Даунсова Економска теорија демократије.

У њој је понашање странака моделовано са претпоставком да оне формулишу политике како би победиле на изборима, а не обратно. Најпознатија последица ове анализе јесте да странке треба да намерно мењају програме тако да у растућој мери личе једна на другу и конвергирају ка медијани (Слика 1). Ако су две странке А и В на димензији политике лево–десно, једна од њих ће се приближити центру како би била ближа највећем броју бирача. Онда ће и друга странка приметити да приближавањем медијани остварује исти циљ. Стога ће после неког времена равнотежни исход надметања бити онај у коме су стране позициониране при медијани политике. Ову појаву изражавају појмови сличног или блиског значења у које спадају конвергенција странака, концентрација, тежња ка центру (иако су центар и медијана појмови са различитим значењем), модерација политике и центрипетална тенденција позиционирања.

Слика 1. Конвергенција странака ка медијани у двостраначком надметању

Међутим, поменута појава се логички дедукује из модела двостраначке конкуренције. Овакав случај постоји у чистом виду у САД, а мање у другим државама. Ово отвара проблем у којој мери су налази применљиви на друге државе. Изгледа да предвиђања не иду у корак са емпиријским налазима у Европи, али и у САД–у.

За просторне моделе политике је проблем што изгледа да су неке странке међусобно конвергирале, што се не може рећи за друге. Такође, закључак у великој мери зависи од тога од које године се посматра позиционирање странака. Странке су се наизглед међусобно удаљавале током шездесетих година, док су током седамдесетих међусобно конвергирале. Стога, у дужем року изгледа да су њихове позиције непромењене. Чак и код ових запажања постоје значајни изузеци. Померања странака изгледају као флукуације позиција које су привременог карактера, уместо да се ради о трајном конвергирању.

Даље, избори на једном нивоу политике су повезани са изборима на другим нивоима, што усложњава понашање партија. Уместо да се конгресмени у САД понашају у складу са предвиђањима Даунсовог модела, они у пракси најчешће бирају просечне позиције својих странака на националном нивоу. Мекарти и остали имају донекле сличне налазе у вези са позицијама странака. Од шездесетих година Демократе и Републиканци су постали идеолошки хомогенији. Њихови кандидати су раштркани на димензији политике, од којих су многи на екстремним позицијама. Просечно посматрано, странке су се међусобно удаљиле.

Научници су пронашли да се бирачи понашају у складу са очекивањима просторног модела. Међутим, упитно је да ли исто важи за странке. Оне задржавају непроменљиве позиције и међусобно препознатљиве политике. Штавише, ове политике се налазе на периферији димензија политике, што аутори приписују деловању интересних група. Са друге стране, бирачи су се као и странке у великој мери међусобно удаљили, уместо да буду груписани у центру у складу са стандардном дистрибуцијом. Бирачи који су боље информисани, заинтересовани и акивни бирају либералне или конзервативне политике на конзистентан начин.

У земљама за већинским изборним системом просечна разлика између медијане и позиције влада које су се формирале је већа него у оним са пропорционалном расподелом мандата представника. У дужем року, странке не конвергирају, него се са сменама странака на власти међусобно поништавају удаљавања изабраних влада од медијане димензије политике. Напротив, у земљама са пропорционалним изборним формулама у већем проценту случајева се дешавало да политика изабране владе има подршку средњег гласача.

Дакле, Даунсова предвиђања у светлу емпиријских налаза нису довољна за разумевање позиција кандидата и странака у двостраначким системима надметања. Каква је ситуација са вишестраначким системима? Ова литература се касније развија у односу на претходни случај, а предвиђања исхода надметања или постизања евентуалне равнотеже су још скромнија.

Мало је радова који анализирају подстицаје које странке имају да заузимају позиције у изборним системима са пропорционалном формулом. У њима се може очекивати просторна дисперзија странака, што важи и ако постоји више кандидата на изборима са већинским системом. Дакле, није неопходно да странке или кандидати на изборима теже медијани. Могуће је да ће у равнотежном исходу бити расути на димензији политике, ако уопште постоји равнотежа.

Исход у великој мери зависи од конкретне изборне формуле. Тако је у случају Бординог бројања и Кондорсеовог победника равнотежа централизована. Мање изборне јединице, обавезност гласања и већи број гласова којима располаже бирач подстичу конвергенцију странака и обрнуто.

Претходне опаске важе ако бирачи гласају искрено, односно не опредељују се стратешки. Ако се бирачи опредељују стратешки, односно гласају за мање преферираног кандидата или странку зато што имају веће шансе на изборима, онда ово мења очекивани исход страначког надметања. Уобичајено је уверење међу теоретичарима које потиче од Дивержеа да у системима са пропорционалном формулом не постоје подстицаји за стратешким гласањем. Међутим, овај став не изгледа веома чврсто у светлу емпиријских налаза. Стратешко гласање се јавља или када готово да постоји извесност да ће листа освојити представничко место, или када готово извесно то неће учинити. Кокс и Шугарт налазе да емпиријска мерења потврђују рационална очекивања у вези са стратешким гласањем. Постојање ефеката стратешког гласања је потврђено и у случају избора у Уједињеном Краљевству.

Ако није могуће пронаћи равнотежни исход страначког надметања, готово да је сваки исход друштвеног доношења одлука могућ. Ако претпоставимо да се одлуке доносе у дводимензионалном координатном систему, полазећи од било које тачке може се доћи до било које друге захваљујући кружењу већине, чак иако она није Парето оптимална. Речју, у вишестраначким системима страначког надметања сваки крајњи исход је могућ. Ово чини немогућим предвиђање исхода такмичења странака на рационалистичким принципима. Овакав песимистичан закључак о хаотичном исходу такмичења изгледа да може да буде превазиђен постојећим скупом институција. Иако је број могућих исхода неограничен, постојеће институције га ограничавају.

Стром сугерише да је странкама са високим очекиваним бројем гласова у вишепартијским системима рационално да се понашају као странке у двостраначким системима. Оне теже да макимирају очекиване гласове. Такође, што су оне ближе центру, имају веће шансе да се нађу на власти ли да остваре своје политике. Скофилд и Сенед сугеришу слично укључујући у анализу квалитете лидера партије као варијаблу независну од позиције странке. Ови квалитети укључују компетанције лидера странке, његову харизму, интегритет и моралност. По ауторима, странке са израженим оваквим квалитетима ће тежити да буду близу медијане димензије политике.

Они поткрепљење траже у случају надметања у вишепартијском Израелу.

Даунсов модел има интуитивну привлачност и допадљивост због једноставности идеје. Међутим, емпиријски налази у великој мери доводе у питање његову моћ предвиђања страначког надметања. За двостраначке системе је преовлађујуће мишљење да странке треба да се нађу, ако не у самој медијани, онда близу ње. Код вишестраначких система досадашња знања о подстицајима које странке имају да се позиционирају су веома ограничена. Србија спада управо у ову групу земаља. Овај чланак претендује да допринесе разумевању подстицаја које странке имају да се позиционирају на основу анализе случаја Србије. Из тог разлога у њему ће бити анализирана политика најважнијих странака које су у Србији претендовале на власт или које су представљале основу постизборних коалиција. Биће анализирано позиционирање ДС–а и ДСС–а, који су давали председника владе, као СРС–а, који се трансформисао у СНС, који је у описаном периоду предстаљао најјачу опозициону странку. Да ли за њих важи, као што је Стром сугерисао, да ће тежити медијани? Ово је основни проблем који чланак истражује.

2. ПОЛИТИЧКА СУКОБЉАВАЊА У СРБИЈИ И ПРОСТОРНИ ПРИСТУП ПОЛИТИЦИ

Досадашња литература је сугерисала да је класична димензија политике левица–десница она која може у највећој мери да објасни варијансе политичког сукобљавања, што није извесно у мање демократичним земљама. У Србији је истраживање сугерисало да бирачи показују потпуно инверзне ставове у односу на оно што познајемо као класичан скуп уверења који карактерише левицу и десницу. Такође, досадашњи радови нису стављали у везу косовски проблем са проблемом приступања Србије ЕУ. Већ је познато у литератури да приступање земље ЕУ захтева политичке адаптације како би норме ЕУ постале део организације домаће политике. Представници ЕУ или земаља чланица су у дужем периоду након свргавања Милошевића наговарале власти у Србији да одустану од претензија према територији Косова и Метохије (даље скр. Косово). Такође, грађани Србије су и без експлицитног условљавања ЕУ по питању Косова доводили у везу ове две теме.

Стога, овај чланак ће анализирати странке користећи се следећом димензијом политике. На једном крају је тачка ЕУ која

је повезана са највећом могућом спремношћу актера у Србији да удовољава очекивањима ЕУ од Србије. Са друге стране, тачка К означава највећу приврженост „борби“ за Косово, која имплицира и могуће одустајање од приступања ЕУ.

ЕУ

К

Слика 2. Димензија политике ЕУ–К.

Дакле, имајући у виду ову димензију политике, какав закључак можемо извући о позиционирању странака у Србији? Да ли су оне тежиле центру, како сугерише Даунсов модел? Ово је проблем којим ће се чланак даље бавити. Из овог разлога, биће анализирана политика ДС–а за време док је Тадић био његов председник, затим ДСС–а који је предводио Војислав Коштуница, те СРС–а од којег се одвојио СНС. Ово ће редом бити тема следећих одељака.

3. ПОЛИТИКА И ПОЗИЦИОНИРАЊЕ ДС–А ПОД ТАДИЋЕВИМ ВОЂСТВОМ

Антонић је мишљења да је ДС у време Ђинђићеве владе РС имао следећу позицију.¹ ДС је био између екстремне позиције која симболише тежња за брзим променама и обрачуном са старим режимом и, нешто умереније, која означава и даље брзе, али не револуционарне промене. Основне теме програма ДС–а у изборној кампањи 2003. године биле су запошљавање, сузбијање корупције и безбедност државе.² Истина, било је речи о Косову и ЕУ, али при крају програма, након читавог низа тема економске, социјалне и институционале природе. Међутим, са доласком Тадића на чело ДС–а постепено долази до умеревања политике ове странке и његовог приближавања центру. Ово је даље објашњено.

Тадић је у марту 2004. године изјавио: „Србија мора да има јасан план за Косово и Метохију како би на најбољи начин заштитила националне и безбедносне интересе у тој покрајини. Потребно је осмислити озбиљну националну стратегију и постићи најшири национални консензус...“.³ Уочи председничких избора те године

1 Слободан Антонић, „Расцепи и странке у Србији“ у Идеологија и политичке странке у Србији (ур. Зоран Лутовац), Friedrich Ebert Stiftung, Факултет политичких наука и Институт друштвених наука, Београд, 2007, стр. 56-57.

2 В. Борис Тадић и Демократска странка, „Будућност одмах! Програм за бољи живот и европску Србију“, без датума [circa 2003].

3 Р. Николић, „Демократе се мобилишу“, Глас Јавности, 22.3.2004, Интернет, <http://arhiva>.

он је још позивао на стварање друштвеног консензуса у вези са Косовом, правима неалбанца на њему, али и односом према ЕУ. Тако је он изјавио: „На овим изборима бира се између оних који кажу да се у Србији добро живело између 1990. до 2000, оних који споро мисле и раде и хоће брзином корњаче у Европу и нас који кажу – морамо највећом брзином у Европу“.⁴ На једном политичком скупу је објаснио: „Ми немамо оно време које су други народи имали, а постали су у мају део ЕУ. Морамо да убрзамо наш опоравак у сваком смислу...“.⁵

У поменутој кампањи је видно Тадићево инсистирање на брзој интеграцији. Косовска тема је била у другом плану, али је приметно и растуће интересовање за њу. Ипак, тада он није истицао икакав јасан, а камоли чврст став према неком будућем статусу Косова. Задовољавао се позивањем да се сачини стратегија државе према Косову, без истицања чврстог става према икаквом крајнем решењу статуса. Такође, није било конфронтације на међународном плану са заговорницима независности ове територије.

Након што је изабран за председника, Тадић је имао далеко јаснији однос према пожељној судбини Косова. Он је заговарао непроменљивост граница и убеђивао је у ово представнике међународне заједнице. Сматрао је да би промена граница дестабилизovala читав регион, да би била опасна, да мора да се поштује Резолуција 1244 СБУН, те да Србија треба да брани своје националне интересе.⁶ Тадић је прижељкивао да Србија постане део ЕУ заједно са Хрватском 2010. године. Међутим, растући значај косовске теме добро илуструју речи, у којима је приметно истицање косовске теме у први план: „Од Владе Србије тражим да храбро кренемо у решавање проблема који нам не дају да дишемо, а то су Косово и Метохија, будућност државне заједнице, устав“.⁷

До краја рада прве Коштуничине владе ДС је наставио да тежи избалансираној проевропској и прокосовској политици. Странка је заговарала наставак процеса интеграције, али је имала и јасан став против независности Косова. Она је била неприхватљива јер територија није на продају. Србија треба да брани свој интегритет glas-javnosti.rs/arhiva/2004/03/22/srpski/P04032102.shtml, 2/9/2018.

4 „Морамо наћи пут ка ЕУ“, Глас Јавности, 23.5.2004, Интернет, <http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2004/05/23/srpski/P04052209.shtml>, 2/9/2018.

5 М. Мијаиловић, „Мобилисати нацију за улазак у ЕУ“, Глас Јавности, 8.6.2004, Интернет, <http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2004/06/08/srpski/P04060706.shtml>, 2/9/2018.

6 В. нпр. „Независност Косова доноси нестабилност“, Глас Јавности, 11.11.2004, Интернет, <http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2004/11/11/srpski/P04111008.shtml>, 2/9/2018.

7 Јевремовић, Ј, „ДС матица напретка“, Глас Јавности, 28.2.2005, Интернет, <http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2005/02/28/srpski/P05022701.shtml>, 2/9/2018.

и не треба да потписује било какав облик независности.⁸

Растући значај прокосовске политике ДС–а је могла да буде и последица чињенице да странка није формално учествовала у влади, те је чврстина ове политике могла да представља и „блефирање“ према домаћој и међународној јавности. Странка је видно одустала од залагања за интеграцију „највећом брзином“. Такође, значај косовске теме је у великој мери последица растућег међународног интересовања за решавање његовог статуса. Тако је током 2006. године специјални изасланик УН–а Марти Ахтисари започео свој посреднички рад у преговорима. Ставови ДС–а и ДСС–а по питању Косова су били веома блиски.⁹ Ипак, Тадић је на међународном плану настојао да убеди саговорнике у лоше последице евентуалне независности Косова, а није критиковао и тежио заштравању односа са земљама које су имале супротне ставове.

Током рада друге Коштуничине владе ДС је настојао да задржи избалансираност прокосовске и проевропске политике. Оваква позиција је била под све већим изазовима с обзиром на преференцију водећих земаља ЕУ према независности територије. Тако је ово било видљиво на самиту ЕУ лидера из 2007. године.¹⁰ Ипак, ЕУ тада још није експлицитно условљавала Србију по питању Косова јер се надала постизању јединственог става по овом питању унутар себе. Свеједно, било је све теже актерима у Србији да балансирају две политике. У таквим околностима се Божидар Ђелић, потпредседник Владе РС, првенствено бавио приступањем Србије ЕУ; Вук Јеремић, министар иностраних послова, је првенствено „бранио“ Косово; а Тадић је истицао важност обе политике и повремено наступао било са првим, било са другим.

Ђелићеви наступи су сугерисали изразито проевропско опредељење. Он се залагао да Србија убрзано ради на стицању статуса земље кандидата, да добије „бели“ шенген, да потпише Споразум о стабилизацији и прикључењу (ССП), те да ради на постизању пуне сарадње са Хашким судом.¹¹ Са друге стране, Јеремићеви наступи су сугерисали преференцију према Косову. Он је убеђивао међународне актере да би независност Косова

8 В. нпр. „Тадић: Космет није предмет за продају“, Глас Јавности, 18.11.2005, Интернет, <http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2005/11/18/srpski/P05111706.shtml>, 2/9/2018.

9 В. „Нема раздора Тадића и Коштунице“, Глас Јавности, 21.10.2005, Интернет, <http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2005/10/21/srpski/P05102006.shtml>, 2/9/2018.

10 „EU offers Serbia deal on Kosovo“, *BBC*, 14.12.2007, Интернет, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7143817.stm>, 2/9/2018.

11 В. нпр. Јелена Јевремовић, „Или Младић или добра воља Карле“, Глас Јавности, 9.11.2007, Интернет, <http://www.glas-javnosti.rs/clanak/glas-javnosti-09-11-2007/ili-mladic-ili-dobra-voljja-karle>, 2/9/2018.

имала негативне последице, био је против унилатералних решења и залагао се за поштовање Резолуције 1244 и међународног права. Он је такође прижељивао чланство у ЕУ, али би, у случају прихватања једностраног проглашења независности Косова, Србија требало да преиспита односе са ЕУ.¹² Тадић је заговарао и стицање статуса кандидата за чланство у ЕУ и противио се независности Косова.¹³

Оваква подела задатака представника ДС–а се задржала и током рада владе Мирка Цветковића. Ипак, у том периоду су се повећала очекивања ЕУ од Србије, те је ово чинило балансирање две политике све тежим задатком. У периодима када је од ЕУ стизало мање услова – као током 2009. и већег дела 2010. године – представници РС су могли да заступају обе политике. Међутим, у појединим периодима ДС је морао да се невољно удаљи од центра, под европским условљавањем косовске политике РС. О овоме ће даље бити речи и биће поменуто увођење мисије Еулекс 2008. године, доношење мишљења Међународног суда правде (МСП) 2010. и дијалог Београд–Приштина из 2011. године.

У 2008. години је имплементирана раније припремана мисија Еулекс на Косову без санкције УН–а. Србија се противила реконфигурацији УНМИК–а јер би ово било фактичко спровођење Ахтисаријевог плана.¹⁴ Ипак, мисија је реализована без одлуке СБУН–а и у августу 2008. године је дошло до трансфера надлежности са УНМИКА–а на Еулекс. Тада је фактички Србија била принуђена да бира између одустајања од процеса интеграције и његовог наставка, али уз концесију по косовском питању. Представници Србије из ДС–а су у изнуђеној ситуацији наставком процеса интеграције и „жмурењем“ на улогу Еулекса показали да преферирају проевропску политику у односу на прокосовску.

Даље, представници Србије из ДС–а су још једном учинили уступак прокосовској политици у септембру 2010. године. Након што је МСП изнео консултативно мишљење о једностраном проглашењу независности Косова, Србија је поднела свој предлог резолуције Генералној скупштини УН–а. Ова резолуција се противила једностраној сецесији и позивала је да се дијалогом

12 Дедеић, С, „Јеремић као ДСС и СРС“, Глас Јавности, 28.6. 2007, Интернет, <http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2007/06/28/srpski/P07062704.shtml>, 2/9/2018.

13 В. нпр. „До решења дијалогом, а не ратом и насиљем“, Глас Јавности, 28.9.2007, Интернет, <http://www.glas-javnosti.rs/clanak/glas-javnosti-28-09-2007/do-resenja-dijalogom-ne-ratom-i-nasiljem>, 2/9/2018.

14 В. „Нема преласка српске црвене линије“, Глас Јавности, 19.6.2008, Интернет, <http://www.glas-javnosti.rs/clanak/politika/glas-javnosti-19-06-2008/nema-prelaska-srpske-crvene-linije>, 2/9/2018.

дође до обострано прихватљивог решења.¹⁵ Међутим, овај предлог је наишао на противљење држава које укључују САД, УК и Немачку. Поново, у изнуђеној ситуацији, Србија је одлучила да не заоштрава односе са Западом и да попусти по косовском питању. Генерална скупштина је усвојила усаглашену резолуцију у складу са жељама држава које су заговарале независност Косова. У њој је Србија потпуно одустала од претходно поменутих формулација. Са друге стране, усвојени документ истиче мишљење МСП, те позива ЕУ да посредује у дијалогу на неодређен начин, без одређења које ће стране учествовати у њему и око којих питање ће се водити.¹⁶

Конечно, дијалог Београд–Приштина обухвата серију преговора две стране из 2011. године. У њему представници ДС–а и Србије нису на формалан начин признали независност територије. Међутим, све што је у дијалогу постигнуто је суштински ишло на руку „нормализацији односа“ две стране, што је било очекивање и ЕУ. Договори који су постигнути у дијалогу су ишли на руку остваривања функционалности косовских институција. Србија је поново показала да суочена са условљавањем ЕУ по питању стицања статуса кандидата за чланство бира да чини уступке прокосовској политици. Поменути дијалог укључује договор о употреби царинских печата са натписом „косовска царина“. Затим, постигнут је договор о царинским прелазима којим су два царинска ентитета постала реалност.¹⁷ Такође, за Београд су биле прихватљиве косовске личне карте, али не и пасоши. Дакле, овакви договори су суштински ишли на руку успостављању функционалности косовских институција, које су прогласиле независност 2008. године, а чије непризнавање је сведено на саму форму.

15 В. „Српска резолуција стигла у УН“, РТС, 28.7.2010, Интернет, <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/Srbija/743742/Srpska+rezolucija+stigla+u+UN#ls>, 2/9/2018.

16 General Assembly, “Request for an advisory opinion of the International Court of Justice on whether the unilateral declaration of independence of Kosovo is in accordance with international law”, 64/298, 2010.

17 Агенција Бета, „Стефановић: Нисмо признали Косово“, Глас Јавности, 5.12. 2011, Интернет, <http://www.glas-javnosti.rs/clanak/politika/glas-javnosti-05-12-2011/stefanovic-nis-mo-priznali-kosovo>, 2/9/2018.

4. ПОЛИТИКА ДСС–А ТОКОМ ДВА КОШТУНИЧИНА МАНДАТА

ДСС је попут ДС–а заступао политику која је вредновала проевропске и прокосовске циљеве. На почетку рада Коштуничине владе доминирали су елементи прве, да би ови други нарочито добили на значају при крају његовог првог мандата. Коштуница је као мандатар за састављање владе изложио програм који је заговарао приступање државе ЕУ, али се и противио независности Косова. Он је широко образлагао мере које би биле предузете ради приступања државе ЕУ.¹⁸ Ове укључују чешће радне контакте, интензиван рад на усклађивању са ЕУ, те прихватање стандарда у многим областима државне политике. Он се надао да би све ове мере водиле до завршетка Студије изводљивости за ССП и његовог потписивања у скорије време. По њему, „ван сваког спора је уверење да Србија суштински припада Европи и да је потребна и формална потврда те припадности, односно пуноправно чланство у европским структурама“. Са друге стране, Коштуница је јасно био против признавања независности Косова. По њему, у то време је било најважније обезбеђивање повратка и живота прогнаних људи са Косова, обезбеђивање заштите за њих, као и различитих форма аутономије, у складу са Резолуцијом 1244.¹⁹

Описани елементи политике су били присутни током читавог рада прве Коштуничине владе. Тако је у току председничке кампање из 2004. године ДСС истицао европско опредељење бирача и добијање подршке од ЕУ. Након што је ова странка одлучила да подржи Тадића у другом кругу поменутих избора, истицала је као део својих приоритета „политику европских интеграција као елемента унутрашњих промена и развоја“.²⁰ Након избора, Коштуница је такође изражавао наду: „Нећемо чекати 15 година и то зато што Србија доноси низ важних системских закона [...] који су прављени по мери ЕУ“.²¹ У наредној, 2005. години, ДСС се надао позитивном извештају у Студији изводљивости за ССП, што је први формални корак ка чланству. По његовом добијању, Коштуница се хвалио да она показује да влада „евидентно ужива ширу подршку Европске

18 Коштуница, Војислав, „Експозе Војислава Коштунице мандатара за састав Владе Србије“, Интернет, <http://dss.rs/dokumenti/dokumenti/>, 15/12/2015.

19 Исто.

20 „ДСС подржава Тадића“, Глас Јавности, 17.6.2004, Интернет, <http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2004/06/17/srpski/P04061611.shtml>, 2/9/2018.

21 „За улазак у ЕУ нећемо чекати 15 година“, Глас Јавности, 18.11.2004, Интернет, <http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2004/11/18/srpski/P04111707.shtml>, 2/9/2018.

уније и међународне заједнице“.²² Потом је уследило и усвајање Националне стратегије за придруживање ЕУ у Народној скупштини Републике Србије (НСРС). Упркос проевропској политици, ДСС је био против повлачења тужбе против девет чланица НАТО–а. Такође, он је желео уравнотежену спољну политику у односу на стратешке партнере: ЕУ, Русију и САД.

Косовска политика ДСС–а испрва није инсистирала на решавању статусног питања, већ се бавила људским правима, процесом децентрализације, те стварањем предуслова за стварањем мултиетничке средине. Након насиља на Косову из 2004. године Коштуница је интензивирао критике на рачун УНМИК–а, КФОР–а и привемених институција на Косову. Србија до тог времена није имала никакав план за Косово. У априлу те године је у НСРС изнет план владе. По Коштуници, план „не прејудицира тзв. коначни статус Косова и Метохије“, али је статус већ уређен Уставом РС и Резолуцијом 1244.²³ У 2005. години се наставио тренд растућег интересовања за косовску политику ДСС–а. Коштуница је прижељкивао постизање компромисног решења које би искључивао независност, али би садржало веома висок степен аутономије.

Како је на међународном плану решавање косовског спора добило на значају у 2006. години, тако је ова тема доспела и у центар интересовања ДСС–а. Странка није званично променила политику по питању интеграције, али је ова тема постала далеко мање важна за ДСС. По Коштуници, Србија се никада неће одрећи Косова, које није изгубљено и за које ће борба тек уследити.²⁴ На дипломатском плану ДСС се у влади фокусирао на објашњавање ставова да Косово не треба да буде независно, да би ово кршило међународно право, као и да не треба да буде наметања решења, већ договора.

У току рада друге Коштуничине владе дошло је до удаљавања странке од центра, у корист израженије прокосовске политике странке. Ова промена политике није условљена променом преференција ЕУ, пошто је и раније било индикација да многе државе унутар ње преферирају независност Косова као исход спора. Ово укључује предлог резолуције који су у јуну 2007. године упутиле САД, УК и Француска СБУН–а који је имплицирао независност Косова и примену Ахтисаријевог плана. Такође, из ЕУ су стизале

22 Јевремовић, Ј, „Влада има стабилну подршку већине“, Глас Јавности, 18.4.2005, Интернет, <http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2005/04/18/srpski/P05041701.shtml>, 2/9/2018.

23 Војислав Коштуница, „Десета седница Првог редовног заседања“, Отворени парламент, Интернет, <http://www.otvoreniiparlament.rs/2004/04/29/>, 15/12/2015.

24 В. нпр. „Kostunica: We shall not give Kosovo“, Блиц, 12.12.2006, Интернет, <http://www.blic.rs/vesti/drustvo/kostunica-we-shall-not-give-kosovo/2xbdnyu>, 2/9/2018.

намере да се Резолуција 1244 интерпретира веома широко како би на Косову била спроведена њена цивилна мисија без санкције на нивоу УН-а. Међутим, ДСС је још увек подржавао приступање ЕУ. Тако се у септембру Коштуница састао са Соланом поводом окончања преговора о ССП-у, када је потврђивао одређеност за интеграцију. ДСС је испрва критиковао само политику САД-а, а не и ЕУ, називајући ово српско-америчким бојем.²⁵

Ипак, од децембра исте године почињу критике и на рачун ЕУ, што доводи странку до позиције да одбаци наставак интеграције. По њој, било би неприхватљиво да Србија добије неку компензацију за губитак Косова. Почетком 2008. године ДСС је критиковао ЕУ због намере да пошаље мисију на Косово. Због тога се успротивио потписивању ССП-а које је требало да се деси крајем јануара.²⁶ ДСС је временом интензивирао критике на рачун ЕУ. Чак и пошто је ССП потписан, ДСС је тврдио да би овај споразум поништио.²⁷

5. ПОЛИТИКА СРС-А И СНС-А

СРС је током година у Шешељевом одсуству из Србије због хашког суђења умераво своју политику. Ово је последица стратешког размишљања унутар странке које се добро може видети у речима Николића: „Сваки пут, неколико дана пре избора, Шешељ стави свима до знања да СРС не жели да влада“, што се огледало у заговарању линије „Карловац-Карлобаг-Вировитица“, у одсуству жеље за сарадњом са „Коштуницом и Тадићем“, као и да „неће у ЕУ“.²⁸ Дакле, Николићу је било јасно да тежња ка центру увећава шансе да освоји власт и померање странке под његовим вођством је последица стратешких калкулација.

Тако је Николић крајем 2003. године објашњавао да у СРС-у знају да се не може живети без сарадње са Европом.²⁹ Пошто се председничка кампања 2004. године завршавала на дан Европе,

25 „Пријатељи не отимају“, Вечерње новости Онлине, 28.6.2007, Интернет, <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/politika/aktuelno.289.html:199833-Prijatelji-ne-otimaju>, 2/9/2018.

26 Јелена Јевремовић, „Самарцић: Нема споразума са ЕУ без посебне одлуке владе“, Глас Јавности, 27.1.2008, Интернет, <http://www.glas-javnosti.rs/clanak/glas-javnosti-27-01-2008/samardzic-nema-sporazuma-sa-eu-bez-posebne-odluke-vlade>, 2/9/2018.

27 Игор Крсмановић, „Потпис независности“, Глас Јавности, 4.5.2008, Интернет, <http://www.glas-javnosti.rs/clanak/glas-javnosti-04-05-2008/potpis-nezavisnosti>, 2/9/2018.

28 Јелена Јевремовић, „Вучић пише статут странке“, Глас Јавности, 20.9.2008, Интернет, <http://www.glas-javnosti.rs/clanak/politika/glas-javnosti-20-09-2008/vucic-pise-statut-stranke>, 2/9/2018.

29 „Зашто да не с Г17 плус и ДС“, Блиц, 13.12.2003, Интернет, <http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2003/12/13/srpski/P03121209.shtml>, 2/9/2018.

Вучић је изјавио: „[Р]екли смо – одлично. Ми смо једина политичка странка која истински испољава традиционалне европске вредности на српској политичкој сцени“.³⁰ Током година су ови високи представници СРС–а у сличном духу преносили поруке да би у случају доласка на власт били против изолације државе од стране Запада.

Са друге стране, ова странка је била на позицији да по косовском питању нема ценкања, као и да треба радити на обезбеђивању нормалног живота људи и аутономије за неалбанце на Косову. Веома чврста косовска политика се може видети у речима Николића из 2004. године, да се за Косово треба „борити мирним путем све док је то могуће, а ако није онда свим средствима“.³¹ Ипак, током времена, СРС је даље ублажио ову реторику. Странка је сигнализирала да вреднује и ЕУ и Косово, али је показивала преференцију према овом другом.

Тако је Николић у време већ захуктале међународне дебате о Косову објашњавао да нису потребни никакви преговори, јер је статус већ одређен Резолуцијом 1244.³² Пре него што је ово једнострано прогласило независност, Николић је такође упозоравао да многе државе спремају његово признање. У 2008. години је СРС поднео предлог резолуције у НСРС у којој се твди да „само целовита, а не смањена Србија може, хоће и жели да разговара о интеграцији Србије у ЕУ“.³³ Ова изјава такође сугерише и да је ЕУ била прихватљива СРС–у, упркос њиховој критици на рачун политике условљавања у току приступања или инволвираности држава у бомбардовање из 1999. године.

Николићев разлаз за СРС–ом и формирање СНС–а је отворило простор за нове политичке адаптације. Он је и даље сугерисао да би чланство у ЕУ било прихватљиво само са целовитом Србијом. Међутим, СНС је у односу на некадашњи СРС у већој мери афирмисао значај ЕУ. Тако је Николић објашњавао да би био поносан да уведе Србију у ЕУ, али ако би ово укључивало и Косово. Напротив, по СНС–у, највећу препреку за приступање ЕУ је представљала тадашња власт. Немачки канцелар Ангела Меркел је у августу 2011.

30 „Гадих игра на српску, Тома на европску карту“, Глас Јавности, 9.5.2004, Интернет, <http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2004/05/09/srpski/P04050801.shtml>, 2/9/2018.

31 Чолић, Л. и Пашић, П. „Влада има стабилну подршку већине“, Глас Јавности, 24.3.2004, Интернет, <http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2004/03/24/srpski/T04032301.shtml>, 2/9/2018.

32 Без аутора, „Николић соли памет преговарачима“, Глас Јавности, 24.8.2007, Интернет, <http://www.glas-javnosti.rs/clanak/glas-javnosti-24-08-2007/nikolic-soli-pamet-pregovaracima>, 2/9/2018.

33 Николић, Т. „Нова већина за нову владу?“, Глас Јавности, 5.3.2008, Интернет, <http://www.glas-javnosti.rs/clanak/glas-javnosti-05-03-2008/nova-vecina-za-novu-vladu>, 2/9/2018.

године током посете Србији изнела тешке нове косовске услове за наставак интеграције.³⁴ Упркос овоме, у септембру, Вучић је објашњавао да је Србији потребан напредак ка ЕУ, али и борба за очување територијалног интегритета.³⁵

ЗАКЉУЧАК И ДИСКУСИЈА

Опис политика најважнијих странака којима се бавио чланак сугерише да су оне начелно тежиле центру. Ово је значило заступање политике приступања ЕУ и залагања за очување суверенитета над територијом Косова. Овај закључак на основу српског искуства оснажује идеје које су поменуте у уводу, да велике странке у системима са вишепартијским надметањем показују понашање налик онима у двопартијским системима. Међутим, искуство Србије такође сугерише проблеме при генерализовању овог закључка. Даље следи осврт на два. Први је утицај ЕУ на избор политика са којима се суочавају актери у Србији. Други је удаљавање ДСС–а од центра од краја 2007. године.

За почетак, чланак сугерише да је политика ЕУ утицала на позиције странака у Србији. Овај утицај се манифестовао на барем два начина. Наиме, динамика разговора на међународном нивоу је утицала на реторику странака у Србији. Осим овога, ЕУ је својим акцијама директно условљавала политику странака у Србији. Први начин остваривања утицаја је видан и код ДС–а и код ДСС–а, барем почев од 2006. године. Као што је поменуто, те године је почела посредничка мисија изасланика УН–а Мартија Ахтисарија која је одражавала повећано интересовање на међународном плану за решавање косовског спора. Обе поменуте странке су реаговале тиме што је косовска тема добила на проминентности и у њиховим унутрашњим наступима. Међу њима је свакако постојала разлика и ДСС је демонстрирао тврђи однос према међународној заједници у виду интензивнијих критика њеног рада. Иако су се обе странке више бавиле косовском темом, оне нису промениле редослед својих преференција, односно обе су прижељкивале и интеграцију и очување суверенитета РС на Косову.

Ово је закључак који указује и на проблем у новијој анализи политичких странака. Наиме, многи радови додељују позиције

34 Никола Младеновић, „Српска косовска политика: Модел игре и мешовите стратегије“, Годишњак Факултета политичких наука, Год. VIII, Бр. 12, 2014, стр. 53.

35 „Вучић: Србији потребан напредак и приближавање ЕУ“, Глас Јавности, 19.9.2011, Интернет, <http://www.glas-javnosti.rs/clanak/politika/glas-javnosti-19-09-2011/vucic-srbiji-potreban-napredak-i-priblizavanje-eu>, 2/9/2018.

странкама на основу тога колико су поједине теме „истакнуте“ (*salient*) у њиховим наступима.³⁶ Позиција странке се одређује на основу тога колико странка говори о њој. Што се странка више бави неком темом, то би требало да је она израженије идеолошки оријентисана. На пример, странке које више говоре о социјалним правима би требало да су у већој мери социјалистичке. Насупрот овоме, интензивније интересовање за косовску тему српских странака није последица промене њихових преференција или стратешке ситуације у којој су се налазиле, већ је подстакнуто спољнополитичким околностима. Ове околности нису ишле на руку намерама странака у Србији да балансирају две политике, што нарочито бива евидентно док је ДС био на власти.

Даље, проиндепендистичке акције ЕУ су директно условљавале политике странака у Србији и фактички су им ограничавале изводљиве позиције. Тако је ДС био принуђен да се невољно удаљи од центра у неколико наврата. Србија је 2008. године прихватила мисију ЕУ на Косову, којој се иницијално противила. ДС је био у изнуђеној ситуацији: прихватањем и сарадњом са Еулексом би учинио концесију прокосовској политици, док би у супротном случају зауставио приближавање ЕУ. Обе акције би јој биле непожељне са становишта максимирања очекиваних гласова на изборима. Слични случајеви су се поновили 2010. године, када је Београд одустао од своје резолуције у УН–у, као и годину дана касније, када је у дијалогу са Приштином помогао стварање функционалних институција на Косову.

Све три описане странке су настојале да, у одсуству директног међународног уплива, балансирају две политике. На почетку периода који је анализиран у чланку оне су заправо биле удаљене од центра. Прве две су имале преференцију према ЕУ, а СРС према Косову. Међутим, са протоком времена оне су конвергирале ка центру. Изузетак од овога је представљало одбацивање наставка интеграције од стране ДСС–а из 2008. године. Како објаснити овај случај? Као што је описивано у чланку, промена политике приступања ДСС–а од краја 2007. године није изазвана променом политике ЕУ, јер је ова и претходећих година била наклоњена независности Косова. Политика ДСС–а може да буде разумљивија у светлу познавања промена кроз које је СРС прошао. СРС је 2007. године већ отворено

36 В. Klingemann, Hans-Diter, Andrea Volkens, Judith Bara, Ian Budge and Michael McDonald, *Mapping Policy Preferences II: Estimates for Parties, Electors, and Governments in Eastern Europe, European Union and OECD 1990–2003*, *ibid.*, p. xviii; Ian Budge, “The internal analysis of election programmes”, in *Strategy and Party Change: Spatial Analysis of Post-War Election Programmes in 19 Democracies* (ed. Ian Budge, David Robertson and Derek Hearl), Cambridge University Press, Cambridge, 1987, p. 25.

заговарао приступање ЕУ. Ова странка је и даље чврсто заговарала непроменљивост граница, али у њеним наступима више није било наговештаја одбране Косова „свим средствима“ као у прошлости.

Дакле, промена политике ДСС–а је представљало „прескакање“ друге странке (СРС–а).³⁷ ДСС–у је одсечен значајан број бирача померањем ДС–а ка центру, под Тадићевим вођством. Странка је до тада већ изгубила значајан део подршке бирача коју је уживала након пада Милошевића. Такође, тежња СРС–а ка центру је претила да ДСС–у одузме и највећи део прокосовских бирача. Стога је у таквој ситуацији удаљавање ДСС–а од центра био покушај максимирања гласова.

Овај чланак сугерише једну могућу интерпретацију промена политика странака. Ово свакако не искључује могућност да се посматране појаве анализирају кроз призму других теоријско–методолошких парадигми. Оне управо могу да допуне ову анализу. Аутор је покушао да искористи један од више аспеката деловања политичких актера – да они теже максимирању користи – те покушава да извуче консеквенце ове претпоставке.

ЛИТЕРАТУРА

- Антонић, Слободан, „Расцепи и странке у Србији“ у Идеологија и политичке странке у Србији (ур. Зоран Лутовац), Friedrich Ebert Stiftung, Факултет политичких наука и Институт друштвених наука, Београд, 2007, стр. 51–66.
- Комшић, Јован, Драгомир Пантић и Зоран Славујевић. Основне линије партијских подела и могући правци политичког прегруписавања у Србији, Friedrich Ebert Stiftung, Институт друштвених наука, Београд, 2003.
- Младеновић, Никола, „Српска косовска политика: Модел игре и мешовите стратегије“, Годишњак Факултета политичких наука, год. VIII, бр. 12, 2014, стр. 41–58.
- Abramowitz, Alan and Kyle Saunders, “Is Polarization a Myth?”, *The Journal of Politics*, Vol. 70, No. 2, 2008, pp. 542–555.
- Alvarez, Michael and Jonathan Nagler, “A New Approach for Modelling Strategic Voting in Multiparty Elections”, *British Journal of Political Science*, Vol. 30, No. 1, 2000, pp. 57–75.

37 В. у Downs, Anthony, *An Economic Theory of Democracy*, Ibid, p. 123.

- Ansolabehere, Stephen, James Snyder Jr. and Charles Stewart III, “Candidate Positioning in U.S. House Elections,” *American Journal of Political Science*, Vol. 45, No. 1, 2001, pp. 136–159.
- Benoit, Kenneth and Michael Laver, *Party Policy in Modern Democracies*, Routledge, London, 2008.
- Budge, Ian, “The internal analysis of election programmes”, in *Strategy and Party Change: Spatial Analysis of Post-War Election Programmes in 19 Democracies* (ed. Ian Budge, David Robertson and Derek Hearl), Cambridge University Press, Cambridge, 1987, pp. 15–38.
- Budge, Ian and David Robertson, “Do parties diverge, and how? Comparative discriminant and factor analyses”, in *Strategy and Party Change: Spatial Analysis of Post-War Election Programmes in 19 Democracies* (ed. Ian Budge, David Robertson and Derek Hearl), Cambridge University Press, Cambridge, 1987, pp. 387–416.
- Börzel, Tanja and Thomas Risse, “When Europe Hits Home: Europeanization and Domestic Change”, *European Integration online Papers*, Vol. 4, No. 15, 2000.
- Calvo, Ernesto and Timothy Hellwig, “Centripetal and Centrifugal Incentives under Different Electoral Systems”, *American Journal of Political Science*, Vol. 55, No. 1, 2011, pp. 27–41.
- Cox, Gary, “Centripetal and Centrifugal Incentives in Electoral Systems”, *American Journal of Political Science*, Vol. 34, No. 4, 1990, pp. 903–935.
- Cox, Gary, “Electoral Equilibrium under Alternative Voting Institutions”, *American Journal of Political Science*, Vol. 31, No. 1, 1987, pp. 82–108.
- Cox, Gary and Matthew Soberg Shugart, “Strategic Voting under Proportional Representation”, *Journal of Law, Economics, & Organization*, Vol. 12, No. 2, 1996, pp. 299–324.
- Downs, Anthony, *An Economic Theory of Democracy*, Harper & Row, New York, 1957.
- Gaines, Brian, “Duverger’s Law and the Meaning of Canadian Exceptionalism”, *Comparative Political Studies*, Vol. 32, No. 7, 1999, pp. 835–861.
- Hindmoor, Andrew, *New Labour at the Centre: Constructing Political Space*, Oxford University Press, Oxford, 2004.

- Klingemann, Hans-Diter, Andrea Volkens, Judith Bara, Ian Budge and Michael McDonald, *Mapping Policy Preferences II: Estimates for Parties, Electors, and Governments in Eastern Europe, European Union and OECD 1990–2003*, Oxford University Press, New York, 2006.
- Laver, Michael and Kenneth Shepsle, *Making and Breaking Governments: Cabinets and legislatures in Parliamentary Democracies*, Cambridge University Press, Cambridge, 1996.
- McCarty, Nolan, Keith Poole and Howard Rosenthal, *Polarized America: The Dance of Ideology and Unequal Riches*, MIT Press, Cambridge, MA, 2006.
- McDonald, Michael and Ian Budge, *Elections, Parties, Democracy: Conferring the Median Mandate*, Oxford University Press, New York, 2005.
- McKelvey, Richard, “Intransitives in Multidimensional Voting Models and Some Implications for Agenda Control”, *Journal of Economic Theory*, Vol. 12, No. 3, 1976, pp. 472–482.
- Müller, Wolfgang and Kaare Strøm, “Conclusions: Party Behavior and Representative Democracy”, in *Policy, Office or Votes? How Political Parties in Western Europe Make Hard Decisions* (ed. Wolfgang Müller and Kaare Strøm), Cambridge University Press, Cambridge, 1999, pp. 279–309.
- Noutcheva, Gergana, “Fake, Partial and Imposed Compliance: The Limits of the EU’s Normative Power in the Western Balkans”, *Journal of European Public Policy*, Vol. 16, No. 7, 2009, pp. 1065–1084.
- Pokladníková, Vlasta and Muhamet Yildiz, “Moderation of an ideological party”, *Games and Economic Behavior* 65, 2009, pp. 516–537.
- Poole, Keith and Howard Rosenthal, “U.S. Presidential Elections 1968-80: A Spatial Analysis”, *American Journal of Political Science*, Vol. 28, No. 2, 1984, pp. 282–312.
- Riker, William, *The Art of Political Manipulation*, Yale University Press, New Haven, 1986.
- Schofield, Norman, *The Spatial Model of Politics*, Routledge, London, 2008.

- Schofield, Norman and Itai Sened, *Multiparty Democracy: Elections and Legislative Politics*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006.
- Strøm, Kaare, “A Behavioral Theory of Competitive Political Parties”, *American Journal of Political Science*, Vol. 34, No. 2, 1990, pp. 565–598.
- Subotic, Jelena, “Explaining Difficult States: The Problems of Europeanization in Serbia”, *East European Politics and Societies*, Vol. 24, No. 4, 2010, pp. 595–616.
- Агенција Бета, „Стефановић: Нисмо признали Косово“, Глас Јавности, 5.12. 2011, Интернет, <http://www.glas-javnosti.rs/clanak/politika/glas-javnosti-05-12-2011/stefanovic-nismo-priznali-kosovo>, 2/9/2018.
- „Вучић: Србији потребан напредак и приближавање ЕУ“, Глас Јавности, 19.9.2011, Интернет, <http://www.glas-javnosti.rs/clanak/politika/glas-javnosti-19-09-2011/vucic-srbiji-potreban-napredak-i-priblizavanje-eu>, 2/9/2018.
- „До решења дијалогом, а не ратом и насиљем“, Глас Јавности, 28.9.2007, Интернет, <http://www.glas-javnosti.rs/clanak/glas-javnosti-28-09-2007/do-resenja-dijalogom-ne-ratom-i-nasiljem>, 2/9/2018.
- „ДСС подржава Тадића“, Глас Јавности, 17.6.2004, Интернет, <http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2004/06/17/srpski/P04061611.shtml>, 2/9/2018.
- „EU offers Serbia deal on Kosovo“, *BBC*, 14.12.2007, Интернет, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7143817.stm>, 2/9/2018.
- „Kostunica: We shall not give Kosovo“, Блиц, 12.12.2006, Интернет, <http://www.blic.rs/vesti/drustvo/kostunica-we-shall-not-give-kosovo/2xbdnyu>, 2/9/2018.
- „Морамо наћи пут ка ЕУ“, Глас Јавности, 23.5.2004, Интернет, <http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2004/05/23/srpski/P04052209.shtml>, 2/9/2018.
- „Независност Косова доноси нестабилност“, Глас Јавности, 11.11.2004, Интернет, <http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2004/11/11/srpski/P04111008.shtml>, 2/9/2018.
- „Нема преласка српске црвене линије“, Глас Јавности, 19.6.2008, Интернет, <http://www.glas-javnosti.rs/clanak/politika/glas-javnosti-19-06-2008/nema-prelaska-srpske-crvene-linije>,

2/9/2018.

- „Нема раздора Тадића и Коштунице“, Глас Јавности, 21.10.2005, Интернет, <http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2005/10/21/srpski/P05102006.shtml>, 2/9/2018.
- „Николић соли памет преговарачима“, Глас Јавности, 24.8.2007, Интернет, <http://www.glas-javnosti.rs/clanak/glas-javnosti-24-08-2007/nikolic-soli-pamet-pregovaracima>, 2/9/2018.
- „Пријатељи не отимају“, Вечерње новости Онлине, 28.6.2007, Интернет, <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/politika/aktuelno.289.html:199833-Prijatelji-ne-otimaju>, 2/9/2018.
- „Српска резолуција стигла у УН“, РТС, 28.7.2010, Интернет, <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/Srbija/743742/Srpska+rezolucija+stigla+u+UN#ls>, 2/9/2018.
- „Тадић игра на српску, Тома на европску карту“, Глас Јавности, 9.5.2004, Интернет, <http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2004/05/09/srpski/P04050801.shtml>, 2/9/2018.
- „Тадић: Космет није предмет за продају“, Глас Јавности, 18.11.2005, Интернет, <http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2005/11/18/srpski/P05111706.shtml>, 2/9/2018.
- „За улазак у ЕУ нећемо чекати 15 година“, Глас Јавности, 18.11.2004, Интернет, <http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2004/11/18/srpski/P04111707.shtml>, 2/9/2018.
- „Зашто да не с Г17 плус и ДС“, Глас Јавности, 13.12.2003, Интернет, <http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2003/12/13/srpski/P03121209.shtml>, 2/9/2018.
- General Assembly, “Request for an advisory opinion of the International Court of Justice on whether the unilateral declaration of independence of Kosovo is in accordance with international law”, 64/298, 2010.
- Дедеић, С, „Јеремић као ДСС и СРС“, Глас Јавности, 28.6.2007, Интернет, <http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2007/06/28/srpski/P07062704.shtml>, 2/9/2018.
- Јевремовић, Ј, „ДС матица напретка“, Глас Јавности, 28.2.2005, Интернет, <http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2005/02/28/srpski/P05022701.shtml>, 2/9/2018.
- Јевремовић, Ј, „Влада има стабилну подршку већине“, Глас Јавности, 18.4.2005, Интернет, <http://arhiva.glas-javnosti.rs/>

arhiva/2005/04/18/srpski/P05041701.shtml, 2/9/2018.

- Јевремовић, Јелена, „Вучић пише статут странке“, Глас Јавности, 20.9.2008, Интернет, <http://www.glas-javnosti.rs/clanak/politika/glas-javnosti-20-09-2008/vucic-pise-statut-stranke>, 2/9/2018.
- Јевремовић, Јелена, „Или Младић или добра воља Карле“, Глас Јавности, 9.11.2007, Интернет, <http://www.glas-javnosti.rs/clanak/glas-javnosti-09-11-2007/ili-mladic-ili-dobra-volja-karle>, 2/9/2018.
- Јевремовић, Јелена, „Самарцић: Нема споразума са ЕУ без посебне одлуке владе“, Глас Јавности, 27.1.2008, Интернет, <http://www.glas-javnosti.rs/clanak/glas-javnosti-27-01-2008/samardzic-nema-sporazuma-sa-eu-bez-posebne-odluke-vlade>, 2/9/2018.
- Коштуница, Војислав, „Десета седница Првог редовног заседања“, Отворени парламент, Интернет, <http://www.otvoreniparlament.rs/2004/04/29/>, 15/12/2015.
- Коштуница, Војислав, „Експозе Војислава Коштунице мандатара за састав Владе Србије“, Интернет, <http://dss.rs/dokumenti/dokumenti/>, 15/12/2015.
- Крсмановић, Игор, „Потпис независности“, Глас Јавности, 4.5.2008, Интернет, <http://www.glas-javnosti.rs/clanak/glas-javnosti-04-05-2008/potpis-nezavisnosti>, 2/9/2018.
- Мијаиловић, М, „Мобилисати нацију за улазак у ЕУ“, Глас Јавности, 8.6.2004, Интернет, <http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2004/06/08/srpski/P04060706.shtml>, 2/9/2018.
- Николић, Р, „Демократе се мобилишу“, Глас Јавности, 22.3.2004, Интернет, <http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2004/03/22/srpski/P04032102.shtml>, 2/9/2018.
- Николић, Т, „Нова већина за нову владу?“, Глас Јавности, 5.3.2008, Интернет, <http://www.glas-javnosti.rs/clanak/glas-javnosti-05-03-2008/nova-vecina-za-novu-vladu>, 2/9/2018.
- Тадић, Борис и Демократска странка, „Будућност одмах! Програм за бољи живот и европску Србију“, без датума [*circa* 2003].
- Чолић, Ј. и Пашић, П, „Влада има стабилну подршку већине“, Глас Јавности, 24.3.2004, Интернет, <http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2004/03/24/srpski/T04032301.shtml>, 2/9/2018.

Nikola Mladenović

POLITICAL PARTIES AND SPATIAL CONVERGENCE: THEORY AND THE CASE OF SERBIA

Resume

This article analyzes the positioning of the most important parties in Serbia, in the 2004–2012 period. It analyzes whether the parties have converged to the median. The current literature which emerged from the rational choice theory did not provide a clear conclusion what positioning of political parties should be expected, especially in multi-party systems. Does it apply to them that large parties are striving to the median, just like in two-party systems? This article uses spatial metaphor of party competition and qualitative analysis of political discourse. The main conclusion is that DS, DSS, parties which formed coalitions, and SRS, along with newly formed SNS, have, in principle, been trying to get closer to the political center, or to return to it. However, parties have not always been free to take positions which they preferred. At some points of the observed period their positioning was influenced by EU actions, which was pulling them away from the center.

Keywords: Political parties, Serbian politics, spatial competition, rational choice, EU, policy of conditionality, Kosovo.